

Zato kružoci za rad s pukom trebaju biti *grupe prijatelja*, nikako odbori »istomišljenika«. Potrebno je da budu u svakom kružoku zastupljena sva mišljenja, osim onih koja puk smatraju masom, nesvjesnom, pokvarenom masom koju inteligencija, i to posebna i izabrana inteligencija uvjerava, odgaja i obrazuje.

Naročito se treba mladež čuvati da njom ne ovlada manija *odgajanja* naroda.

Svaki poštenu i iskreni čovjek dobro zna kako je to težak posao odgajati samog sebe ili samo one koji su nam povjereni u obitelji te po dužnosti našeg zvanja. A kako je to tek kad treba odgajati milijune ljudi o kojima znamo tek toliko kako oni govore, kako se oblače i što jedu, a da u pravilu ne znamo što osjećaju i misle, što žele i za čime čeznu, čega se boje, što mrze i što najviše vole.

Prema tome upoznajmo što je prije moguće te milijune, učimo od njih i njih poučimo u onome o čemu je ovdje bilo govora. Ukoliko ne budemo htjeli nasilno odgajati, nećemo htjeti ni gospodariti, vladati. Tada će nam narod vjerovati. Postići povjerenje naroda širokih slojeva - to mora biti ideal školske omladine i glavna briga svih organizacija mladeži. A to se povjerenje može postići samo onda kada mladež svestrano organizira svoje djelovanje u puku.

Potrebno je shvatiti da ne smije biti nijedne mjesne organizacija školske mladeži koja ne bi bila djelotvorna na način ovdje naznačen: razgovori, učenje o svemu onome što nije predmet osobnih prepirki ili stranačkih. *Mjesna* društva jesu prva već gotova organizacija za rad u puku, naročito tamo, gdje je provincijska porodica još jako mala ili jako zatvorena da se u njoj djeluje. Za mjesnim društvima dolaze društva same omladine u svim školskim centrima. Gdje društva nisu moguća, dostatni su kružoci. Društva pak potrebno je razdijeliti na prijateljska radna odjeljenja. A dalje? - Dalje će ići »sve samo po sebi«, i doći ćemo do velike središnje organizacije, neke vrste »Narodnog savjeta za rad s pukom«.

RELIGIJSKO-PEDAGOŠKO KATEHETSKE LEKSIKON / priredio Marko Pranjic. - Zagreb: Katehetski salezijanski centar, 1991. - 859 str.

Religijsko-pedagoško katehetski leksikon rezultat je dugogodišnjeg rada najpoznatijih svjetskih stručnjaka na ovom području, a pokreće ga, kako se to navodi u *Predgovoru*, Fakultet odgojnih znanosti Papinskog salezijanskog sveučilišta u Rimu s kojim surađuje preko 120 stručnjaka iz 26 država svijeta i izdaje ga na talijanskom jeziku pod naslovom - *Dizionario di catechetica* (Torino, 1986.). U njemu je obuhvaćeno više od 400 leksičkih jedinica.

Taj je leksikon već do sada preveden i objavljen na nekoliko drugih jezika, pa tako i 1991. godine na hrvatskom jeziku u izdanju Katehetskog salezijanskog centra u Zagrebu. Namjera je bila da se u njemu iskaže sve ono što je zajedničko na tom području u svjetskim relacijama, s time da se značajne nacionalne posebnosti obuhvate u lokalnim, odnosno nacionalnim izdanjima. To je i razlog da je u hrvatskom izdanju obuhvaćeno još 70 posebnih leksičkih jedinica specifičnih za naše potrebe. Tako su u hrvatsko izdanje unijete i leksičke jedinice iz naše povijesti pedagogije (npr. o S. Basaričeku, S. Matičeviću i dr.). Te hrvatske posebnosti obradilo je 30 naših autora.

Stručnu recenziju hrvatskog izdanja obavilo je 10 naših kompetentnih stručnjaka za pojedina religijska i znanstvena područja - biblijsku teologiju, pedagogiju, sociologiju, psihologiju, didaktiku, metodiku, katehetiku, liturgiju, eku-menizam i moralku. Već iz ovoga proizlazi da je *Leksikon* interdisciplinarno koncipiran u komplementarnosti brojnih grana religije i znanosti.

Leksikon je globalno strukturiran u tri dijela.- uvodni, središnji i završni.

U uvodnom dijelu dr. Marko Pranjic, ravnatelj Katehetskog salezijanskog centra u Zagrebu, upozorava na potrebu hrvatskog izdanja tog voluminoznog međunarodnog djela, a Joseph Gevaert iz Salezijanskog papinskog sveučilišta precizno izlaže metodološke propozicije za koncipiranje i elaboraciju *Leksikona* u prvom izdanju na talijanskom jeziku. K tome je dodan popis suradnika s navođenjem ustanove, mjesta i države u kojoj rade te objašnjenje primijenjenih kratica u središnjem dijelu teksta.

Središnji dio obuhvaća abecednim slijedom elaboraciju 423 zasebne leksičke jedinice. Opseg elaboracije varira s obzirom na složenost i značenje pojedine leksičke jedinice za religijsko-pedagošku katehezu u njenoj povijesnoj genezi i njen tretman u sadašnjem povijesnom trenutku. Na kraju pojedinačne leksičke jedinice navodi se relevantna bibliografija u svjetskim relacijama i dome-tima, što je dragocjena informacija korisnicima za eventualno dopunsko prošireno samostalno proučavanje. Na kraju svake leksičke jedinice navodi se autor teksta, pa se iz navedenog popisa autora u uvodnom dijelu može doznati njegov nacionalni identitet.

Završni dio *Leksikona* obuhvaća didaktičke upute o upotrebi tog djela te abecedni popis citiranih autora (oko 1670) i pojmovno kazalo (oko 2600 re-

ferenci) s oznakom paginacije radi lakšeg, bržeg i funkcionalnog korištenja pojedinih dionica u tom voluminoznom djelu.

Dakako, prijevod na hrvatski jezik i ugrađivanje posebnih hrvatskih leksičkih jedinica zahtijevao je mijenjanje abecednog slijeda (zbog nomenklature na hrvatskom jeziku), drugačiji slijed pojmovnog kazala, novo usklađivanje paginacije uz popis autora i pojmovnog kazala što je sve korektno učinjeno.

Već iz ovog kratkog prikaza proizlazi da se zaista radi o nadasve značajnom izdavačkom pothvatu dosad u našoj javnosti (iz posve razumljivih razloga) gotovo nepoznatog izdavača. Možemo slobodno kazati da je izdanje *Religijsko-pedagoškog katehetskog leksikona* potpuno analogno izdanju *Enciklopedijskog rječnika pedagogije* (Zagreb, Matica hrvatska, 1963.), *Leksikona Leksikografskog zavoda* (Zagreb, 1974.) i *Pedagoške enciklopedije* (Zagreb, 1989.). U ocjeni vrijednosti prikazanog leksikona citirat ćemo riječi dr. Marka Pranjića izrečene na njegovoj promociji u »Školskoj knjizi« i na XIX. katehetskoj ljetnoj školi: »Za svaki narod, a naročito za brojčano male narode, publiciranje leksikona, bio on ne znam koje vrste, poseban je povijesni i kulturni događaj. Tu se ne radi o običnoj knjizi, nego o jednom sveobuhvatnom opusu koji je zacijelo djelo više desetaka pa i stotina ljudi, a ima za cilj što cjelovitije, kompetentnije i sustavnije sagledavanje određene problematike u njoj samoj te njene referentnosti s njom sličnim i donekle kompatibilnim područjima ... S *Leksikonom* je bez ikakvog pretjerivanja, barem što se tiče katehetike, Hrvatska stupila u Europu«.

Vladimir Poljak

RAZVOJ GLEDANJA NA CILJ ODGOJA U POVIJESTI HRVATSKE PEDAGOGIJSKE MISLI / Jasminka Ledić. - Rijeka: Pedagoški fakultet, 1991.

U našoj dosadašnjoj pedagoškoj literaturi vrlo se malo proučavalo, a još manje vrednovalo svjetonazore, ideale i ciljeve odgoja. Naime, pod utjecajem boljševičke ideologije, koja je smatrala da je njena vrijednosna svijest vječna i najbolja, zaustavljen je svaki pokušaj kritičkog vrednovanja. Zato smo zapali u utopizam, a pred kraj i u posve jalov odgoj.

Studija J. Ledić prerađena disertacija i kao takva predstavlja solidno dijakronijsko-sinkronijsko razmatranje ove problematike u hrvatskoj pedagoškoj literaturi od sredine prošloga stoljeća do danas. Autorica je to ograničenje objasnila nastankom teorijske pedagogije u nas. Međutim, kako se o problemu pedagoške teleologije raspravljalo u nas i mnogo ranije (crkveni teoretičari, Gučetić, Marulić, itd.), bilo bi još bolje da je ta granica proučavanja proširena na dublju prošlost.

Za razliku od monopedagoške analize autorica je svoju raspravu interdisciplinarno strukturirala. Ona je zbog toga svestranije i dublje osvijetlila ne samo deklarirane ciljeve nego i njihov širi kontekst, sve do vladajućeg svjetonazora u kojem su se oni ukotvljavali.

Rad je oblikovan u šest poglavlja. U uvodnom razmatranju autorica je deklarirala svrhu tog istraživanja i njegov instrumentarij.

U drugom je poglavlju analiziran problem pedagoške teleologije sa stajališta vladajućih svjetonazora, cjeline društvenih odnosa i načina pristupanja problematici određivanja odgojnog cilja.

Treće poglavlje posvećeno je povijesnoj analizi problematike pedagoške teleologije od 1850. do 1918. Autoričina analiza pokazuje da je u tome razdoblju u hrvatskoj pedagoškoj literaturi »dominirala religijska orijentacija« (str. 121). Naime, ciljevi su heteronomno formulirani i počivaju na izvanvremenskim religijsko-moralnim vrijednostima. Tu čvrstu liniju ona pronalazi kod Ilijaševića, Novotnyja, Štiglića i Arnolda, a malo mekšu kod Modeca, Dvornikovića i Turića. Ovi posljednji već počinju u svoja razmišljanja uvoditi i socio-povijesne determinante, te tako čine jednu prijelaznu crtu od religijskih do sekularističkih shvaćanja problematike cilja odgoja.

U četvrtom poglavlju J. Ledić analizira pedagoške karakteristike hrvatske pedagoške teleologije od 1918. do 1941. godine. Zajedno s preobrazbom nakon I. svjetskog rata, koji je izmijenio cijelo društveno biće Hrvatske, to je doba postupnog napuštanja religijske i herbartovske moralističke koncepcije i početak akceptiranja ideja kulturne pedagogije, radne škole te sociološkog pristupa braće Radić.

Iako nisu temeljitije pisali o cilju odgoja, predstavnici radne škole implicite su tretirali taj problem, pa se njihova gledanja na cilj odgoja mogu rekonstruirati. Kao i njihovi europski uzori, pedagozi radne škole cilj su odgoja izvodili uglavnom iz radnog procesa, tj. smještali su ga s bihevioristima u polje ukupnog čovjekova odnosa prema prirodi, životu i radu kao temeljnom sredstvu za zadovoljavanje ljudskih potreba. Nasuprot njima, a pod utjecajem kulturne pedagogije, istodobno u Hrvatskoj se razvija i snažni pokret kulturološko-filozofski orijentiranih pedagoga kao što su A. Bazala, P. Vuk-Pavlović, S. Matičević i S. Pataki koji cilj odgoja izvode iz kulture kao sume stvaralačkih akata čovječanstva. No malo pomalo i ova se grupa počela razdvajati na čvrste pristaše kulturologije i one mekše. Prvi su tako tvrdili da pedagogija mora biti samo tehnologija kulturne volje, tj. da su odgojni ciljevi opet heteronomni, a ne autonomni. Druga grupa je nastojala izbjeći obje suprotnosti (heteronomije i autonomije), pa je rješenje problema nalazila u tzv. ortonomiji (Pataki). Na taj se način u pedagogiji otvorio i problem autonomnosti same pedagogije kao znanosti. S. Matičević je zajedno s Patakijem insistirao na autonomnosti pedagogije kao tehnologije komuniciranja/odgajanja, ali su i oni priznavali duhovni primat kulturnih dobara kao nosača ciljeva odgoja.

Usporedo s nastankom socijalne pedagogije u Europi, kao i zbog dubokih promjena u društvenom biću hrvatskog naroda, dolazi sve više u vremenu između dva rata do afirmacije i tzv. sociološke ideje koja, kako su naglašavali braća Radići i drugi pedagozi HSS-a, ima značajnog udjela na formuliranje ciljeva odgoja. Dakako, i dalje su na pedagoškoj sceni herbartovci (Tunkl, Škavić) kao i predstavnici religijske pedagoške teleologije.

Sažimajući rezultate te svoje analize, autorica je dobro uočila kako se diversifikacija u određivanju ciljeva odgoja u Hrvatskoj kretala u interakciji s novim pedagoškim teorijama pa i s novim osobnim doprinosima pojedinih pedagoga. Zahvaljujući tome multikauzalnom djelovanju raznih čimbenika u hrvatskoj